

УДК 330.341.1

Т.В. Вінницька, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Інноваційний потенціал національної економіки: сутність та структура

У статті розглянуто сутність інноваційного потенціалу. Визначено його загальну та деталізовану структуру. Представлені основні рівні та властивості інноваційного потенціалу. Надано характеристику основних його складових та особливостей їх взаємодії. Виділені параметри, що характеризують та оцінюють інноваційний потенціал. Розроблені підходи до визначення сутності інноваційного потенціалу.
інноваційний потенціал, інноваційна діяльність, інноваційні ресурси, інноваційні проекти

Т.В. Винницкая, асп.

Кировоградский национальный технический университет

Инновационный потенциал национальной экономики: значение и структура

В статье рассмотрено значение понятия «инновационный потенциал». Определена его общая и детализированная структура. Представлены основные уровни и свойства инновационного потенциала. Дана характеристика его основных составляющих и особенностей их взаимодействия. Выделены параметры, которые характеризуют и оценивают инновационный потенциал. Разработаны подходы определения значения понятия инновационный потенциал.

інноваційний потенціал, інноваційна діяльність, інноваційні ресурси, інноваційні проекти

Постановка проблеми. У сучасних умовах основою стійкого економічного зростання країни та підвищення суспільного добробуту є наявність ефективного механізму стимулювання інноваційної діяльності. Для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку необхідно використовувати структурно-інноваційну модель економічного зростання, реалізація якої залежить від наявного в країні потужного інноваційного потенціалу.

Економічна практика доводить, що рівень розвитку та динамізм інноваційної сфери – науки, нових технологій, наукомістких галузей і підприємств, що активно втілюють нововведення, – це ключовий фактор, який визначає місце національної економіки у глобальному просторі та можливості її адаптації до досить жорстких вимог світової економіки. Саме тому аналіз сучасного стану інноваційного потенціалу національної економіки, визначення основних тенденцій та пріоритетів його розвитку є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності та джерел формування інноваційного потенціалу національної економіки розглядаються у роботах таких науковців, як М.Г. Басова, В.П. Беглиця, Н.П. Гончарова, В.А. Гросул, В.В. Кузьменко, Т.В. Марченко, В.М. Порохня, Ю.І. Пилипенко, П.В. Тимощук, І.В. Юхновський, О. В. Фурсіна та інших. Основна увага у їх наукових працях надається питанням створення стратегії інноваційного розвитку, а також механізму впровадження та нормативно-правового забезпечення інноваційної політики держави. Проте, посиленої уваги потребують питання, що стосуються формування інноваційного потенціалу, систематизації його структурних елементів.

© Т.В. Вінницька, 2014

Постановка завдання. Метою написання даної статті є уточнення розуміння сутності поняття «інноваційний потенціал» та його структури.

Виклад основного матеріалу. Поняття «інноваційний потенціал» стало концептуальним відображенням феномену інноваційної діяльності та отримало свій розвиток з початку 80-их років ХХ століття. Не так давно воно стало вводитись в число понять економічної науки як економічна категорія. В останній час все більше дослідників надають увагу вивченню окремих аспектів інноваційного потенціалу.

Сутність поняття «інноваційний потенціал» логічно розглядати, виходячи із змісту його складових - інновації та потенціалу.

Інновацію слід розглядати як завершення інноваційної діяльності та отримання позитивного результату.

У загальному розумінні потенціал - це наявні можливості, ресурси, запаси, що можуть бути використані для досягнення певної мети, вирішення будь-якого завдання, або ж необхідні для підтримання та збереження будь-чого.

У сучасній економічній науці немає єдиного підходу до визначення сутності поняття «інноваційний потенціал». Лапін Є.В, Фатхутдінов Р.А. інноваційний потенціал визначають як інноваційну спроможність [18, с.448]. Ілляшенко С.М. вважає, що інноваційний потенціал є деякою критичною масою ресурсів, необхідною та достатньою для його розвитку на основі постійного пошуку та використання нових сфер ринкових можливостей [6, с.278]. Верба В.А., Новікова І.В. розглядають інноваційний потенціал як інноваційні ресурси [14, с.20]. Гриньов А.В. трактує інноваційний потенціал як сукупність усіх наявних матеріальних і нематеріальних активів підприємства, що використовуються в процесі здійснення інноваційної діяльності [4, с.308]. Янковець Т.М. розглядає інноваційний потенціал як сукупність ресурсів, використання яких під впливом взаємодії зовнішніх і внутрішніх чинників із застосуванням інноваційних стратегій дає можливість створювати та впроваджувати новачії з метою досягнення стратегічних конкурентних переваг [24, с.159]. Коваль Н.В. трактує спроможність інноваційного потенціалу як носія штучного походження забезпечити очікувану суб'єктом оцінки норму прибутку шляхом впровадження інновацій у різноманітні сфери діяльності [8]. Хоменко О.В. стверджує, що інноваційний потенціал складається з таких ресурсів, як інтелектуальна власність, дослідницькі підрозділи, наукові кадри, фінансова та матеріально-технічна база та інші [20, с.204-207]. Чухрай Н.І. розглядає потенціал, як складну сукупність матеріальних і нематеріальних ресурсів, які використовують як ресурс для сприйняття та впровадження нововведень, при цьому залишаючи їх певну частину нагромадженою й невикористаною, як резервну на майбутнє [22, с.227]. Галушко Е.С. трактує інноваційний потенціал як фінансовий результат інноваційного проекту [3, с.23]. Масалов А.Л. вважає інноваційний потенціал категорією особливого змісту, що включає не лише інноваційні ресурси та механізми їх використання в організаційно-господарській системі, а й активність інноваційних процесів у регіональній економіці [11, с.12].

Слід зауважити, що потенціал, який об'єднує в собі просторові і часові характеристики, концентрує одночасно три рівні зв'язків і відносин:

1) відображає минуле, тобто сукупність властивостей, нагромаджених системою в процесі її становлення і таких, що зумовлюють можливість до її функціонування та розвитку. У цьому плані поняття потенціал фактично набуває значення поняття «ресурс»;

2) характеризує рівень практичного застосування і використання наявних можливостей (реалізованих і нереалізованих). У цій своїй функції поняття «потенціал» частково збігається з поняттям «резерв»;

3) орієнтується на розвиток (на майбутнє). Поєднуючи в собі стійкий і мінливий стан, потенціал містить (як важливі) елементи майбутнього розвитку.

Потенціал формується на різних рівнях економічної системи. Залежно від цього розрізняють:

- потенціал держави – макрорівень;
- потенціал регіону – мезорівень;
- потенціал підприємства – мікрорівень.

Потенціал підприємств формує потенціал галузей економіки. Уся сукупність потенціалу взаємопов'язаних галузей визначає потенціал національної економіки країни, яка відрізняється від економік інших країн. Отже, в основі формування потенціалу країни знаходиться потенціал підприємств як первинних структурних одиниць національної економіки.

На нашу думку, інноваційний потенціал слід розглядати як складну динамічну систему генерування, накопичення і трансформування наукових ідей та науково-технічних результатів в інноваційні продукти, процеси. Йому притаманні властивості, типові для будь-якої економічної системи, а саме:

- цілісність - система існує як ціле, яке потім можна розділити на окремі елементи, що існують лише через існування цілого;
- взаємозв'язок та взаємодія елементів – елементи потенціалу функціонують спільно, в результаті чого за рахунок реалізації ефекту синергії породжуються якісно нові функціональні властивості цілого;
- складність (структурність) – між різноманітними елементами потенціалу існують зв'язки, що визначають його внутрішню будову й організацію як єдиного цілого;
- комунікативність – потенціал виявляє свої властивості тільки в процесі взаємодії із зовнішнім середовищем;
- здатність до розвитку – система повинна бути здатною до розвитку, сприйняття та використання нових технологічних ідей, наукових розробок тощо. Одним із основних джерел розвитку інноваційного потенціалу є його інноваційна активність;
- потужність – кількісна оцінка ступеня реалізації досягнутого потенціалу.

Інноваційний потенціал держави має складну, багаторівневу структуру і повинен розглядатися з точки зору галузі, кластеру, підприємств, науково-дослідницьких установ, вищих навчальних закладів, які, в свою чергу, поєднують:

- організаційно - управлінський потенціал;
- інтелектуальний потенціал;
- людський потенціал;
- науково-дослідницький потенціал;
- виробничо-технологічний потенціал;
- фінансовий потенціал;
- маркетинговий потенціал.

Інноваційний потенціал є важливою складовою в структурі загального (конкретного) потенціалу. Серед основних складових, які формують інноваційний потенціал, виділяють: матеріальні ресурси, нематеріальні ресурси, трудові та фінансові ресурси.

Матеріальні ресурси відіграють важливу роль у процесі формування інноваційного потенціалу. Вони поділяються на матеріально-технічну базу та оборотні засоби.

Матеріально-технічна база складається з усіх видів обладнання, необхідного для проведення НДДКР, здійснює безпосередній вплив на розміри і темпи інноваційної діяльності.

Оборотні засоби складаються із запасів товарів, необхідних для проведення НДДКР, витрат майбутніх періодів тощо.

Нематеріальні ресурси - об'єкти інтелектуальної власності, які здатні приносити економічну вигоду протягом тривалого часу, але які не мають матеріально-речовинної форми. Це, зокрема, об'єкти промислової власності, об'єкти, що охороняються авторським правом та суміжними правами, та інші об'єкти інтелектуальної власності.

Трудові ресурси охоплюють працівників, які володіють можливостями та знаннями, необхідними для участі в інноваційній діяльності підприємства.

Важливе місце в структурі інноваційного потенціалу займають фінансові ресурси, які забезпечують умови реалізації інших елементів та виконують роль їх кількісної оцінки.

Отже, інноваційний потенціал можна розглядати у вигляді:

- сукупності ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності;
- сукупності активів, що використовуються в інноваційній діяльності;
- здатності підприємства проявляти інноваційну активність;
- характеристики потоку нововведень;
- складової інтелектуального потенціалу.

Одним з найважливіших аспектів дослідження інноваційного потенціалу є визначення його структури, адже сутність будь-якого об'єкта дослідження достатньо повно розкривається шляхом вивчення його структури.

Згідно із Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», інноваційний потенціал являє собою «сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничо-соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки» [3].

Виділяють два основних параметри, що характеризують і оцінюють інноваційний потенціал, а саме – здатність, як ресурсне забезпечення інноваційних змін і готовність як можливість їх здійснення. Здатність – це наявність і збалансованість структури інноваційного потенціалу через систему ресурсного забезпечення інноваційної діяльності. Ресурсна складова охоплює висококваліфікованих спеціалістів-учених, розробників-інженерів, новаторів, системних організаторів, винахідників та наявність матеріально-технічної бази-устаткування, обладнання, інформаційно-комунікаційних систем, забезпеченість необхідними матеріалами, обладнаннями; забезпеченість науковою інформацією про інновацію та інноваційну діяльність у країні і за кордоном.

За визначенням ЮНЕСКО (UNESCO) інноваційний потенціал країни – сукупність ресурсів, що перебувають у розпорядженні країни і використовуються для здійснення наукових пошуків, винаходів і технічних нововведень, а також вирішення національних і міжнародних проблем, що стоять перед наукою.

Розглянемо детально підходи до визначення структури інноваційного потенціалу, які представлені у табл. 1.

Таблиця 1 – Підходи до визначення структури інноваційного потенціалу

Автор, джерело	Складові інноваційного потенціалу
1. Бачевський Б.Є. [1, с.400]	Ресурсна (матеріально-технічні, фінансові, людські та інші ресурси), внутрішня (сприяє залученню ресурсів для створення і поширення інновацій: ресурси державної підтримки та інфраструктурні ресурси), результативна (відображає зростання ефективності функціонування економічної системи через новий продукт, отриманий в ході реалізації інноваційного процесу).
2. Станиславик О.В. [16, с.139]	1) інноваційний потенціал матеріальних ресурсів (основних засобів та оборотних активів інноваційної діяльності); 2) інтелектуальний потенціал: нематеріальні активи; маркетингові ресурси; управлінсько-інфраструктурні ресурси; трудові ресурси.
3. Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» [5]	Ресурсні складові: інтелектуальна; матеріальна; фінансова; кадрова; інфраструктурна; додаткові джерела.
4. Чабан В.Г. [21, с.142-148]	Інтелектуальна, кадрова, технологічна, інформаційна науково - дослідна, фінансова, організаційно - управлінська.
5. Шамина Л.К. [23, с.58-60]	Інновативність або інноваційна сприйнятливість (відображає здатність реалізовувати і застосовувати інновації); науковий потенціал (відображає можливість розробки новацій для власних потреб); ринковий потенціал (відображає зв'язок з ринком, попит на новацію на ринку).
6. Суслов В.И. [17, с.183]	Фрагменти інноваційного потенціалу: функціональний (науково - технічний, виробничий, маркетинговий); ресурсний (матеріально - технічний, фінансовий, людський, інформаційний, технологічний, організаційно - структурний); системний (місія, цінності, досвід, організаційна культура, компетентність); проектно – організаційний (наявність організаційних структур, концентрація досліджень і розробок в межах програм і проектів).
7. Вовчок С.В. [2, с.20]	Підсистеми інноваційного потенціалу та їх елементи: інноваційні ресурси (техніко-технологічні, інформаційні, інтелектуальні, фінансово-економічні, кадрові, маркетингові); інноваційні мережі (взаємодія з ринком, з місцевими та державними органами влади, партнерами по бізнесу, навчальними закладами та науковими установами); результативність використання інноваційного потенціалу (наявність та рівень новизни інновацій, фінансові показники від впровадження інновацій).

Джерело: розроблено автором

Аналіз наведених підходів до визначення структури інноваційного потенціалу засвідчує, що більшість авторів розглядають інноваційний потенціал як сукупність ресурсів, тому, розкриваючи питання структури інноваційного потенціалу, перераховують ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, інноваційний потенціал – це здатність забезпечити очікуваний дохід шляхом впровадження інновацій в різні сфери діяльності (виробничу, управлінську, фінансову, маркетингову) тощо, а також це сукупність наявних і прихованих ресурсів, необхідних для створення інновацій та ефективної реалізації інноваційної стратегії суб'єктів господарської діяльності. Величина інноваційного потенціалу визначається наявністю науково-дослідних, проектно-конструкторських, технологічних організацій, експериментальних виробництв, навчальних закладів, персоналу та матеріально-технічної бази цих організацій. Структурно інноваційний потенціал охоплює знання накопичені у формі людських ресурсів, процедур, прийомів, повсякденної практики та інші властивості фірми

Для ефективного використання інновацій та інноваційної діяльності в нашій державі необхідно створити розвинену інноваційну інфраструктуру. Отже, щоб країна була успішною в економічному, політичному і соціальному розвитку, необхідна така система, яка б усіляко стимулювала розвиток та генерування знань. Для такої системи необхідним є широке застосування інформаційних та комп'ютерних технологій, розвиток науково – дослідної бази, поліпшення якості вищої освіти, поєднання виробничої та наукової сфер. Отже, сама сфера інновацій повинна бути перетворена таким чином, щоб перебороти інерційність і обмеження, які є результатом існування сталих структур і застарілого мислення. Загалом, політика держави повинна бути спрямована на посилення національних інноваційних стратегій і сприяння зростання потоків знань, що у перспективі дасть позитивний результат і сприятливі можливості для здійснення ефективної інноваційної діяльності.

Список літератури

1. Бачевський Б.Є. Потенціал і розвиток підприємства : навч. посіб. / Б. Є. Бачевський, І. В. Заблудська, О. О. Решетняк. – К. : Центр учбової літератури. - 2009. – 400 с.
2. Вовчок С. В. Теоретико-методичні основи формування та оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / С. В. Вовчок. – К., 2009. – 20 с.
3. Галушко Є. С. Підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу в умовах переходу до ринкових відносин (на прикладі промислових підприємств Донбасу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.02 «Підприємництво, менеджмент та маркетинг» / Євген Сергійович Галушко. – Донецьк, 1999. – 23 с.
4. Гриньов А.В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / А.В. Гриньов. - ВД «ІНЖЕК». - 2003. – 308 с.
5. Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 р. №433-IV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=433-15
6. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посібник / С. М. Ілляшенко. - Університетська книга, 2003. – 581 с.
7. Інноваційний розвиток в Україні: наявний потенціал і ключові проблеми його реалізації: Аналітична доповідь центру Розумкова [Електронний ресурс] // Національна безпека і оборона. – 2004. – №. 7. – С. 1-25. - Режим доступу: <http://www.uceps.org/ua/show/712>
8. Коваль Н.В. Інноваційний потенціал підприємства: сутність, структура, оцінювання [Електронний ресурс] / Н.В. Коваль // Аграрна наука – виробництво: Тези доповідей державної науково-практичної конференції «Проблеми економічного розвитку АПК». – Біла Церква, 2011. – Режим доступу: <http://www.btsau.net/sites/default/files/tezy/Tezy%20Ekon.pdf>
9. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность / Д.И. Кокурин. - М.: Экзамен, 2001. - 108с.

10. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навчальний посібник / Н.С. Краснокутська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
11. Масалов А.Л. Инновационный тип развития / А.Л. Масалов // Журнал для акционеров. - 1999. - №9. - 12с.
12. Миляева Л.Г. Уточнение понятия инновационный потенциал, базирующееся на методике структурированных процедур / Л.Г. Миляева, Д.А. Белоусов // Инновации. - 2008. - №12. – С.100-102.
13. Наукова та інноваційна діяльність в Україні за 2005 рік: статистичний збірник // Держкомстат України. - 2006. - 363с.
14. Новікова І. В. Інноваційний потенціал підприємства: оцінка та фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку (за матеріалами підприємств алмазно-інструментального виробництва України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.06.01 / І. В. Новікова. - Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2003. – 20 с.
15. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізації цих викликів» від 21 жовтня 2010 року № 2632-МШ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2632-vi>
16. Станіславик О.В. Оцінювання інноваційного потенціалу промислових підприємств України : монографія / О. В. Станіславик. – Одеса: ТЕС, 2007. – 139 с.
17. Суслов В.И. Инновационная деятельность: термины инновационного менеджмента и смежных областей (от А до Я): толковый словарь / В.И. Суслов. – Новосибирск: Сибирское научное издательство, 2006. – 183с.
18. Фатхудинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник для вузов (5-е издание) / Р.А. Фатхудинов. - 2005.- 448с.
19. Федуллова І.В. Управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств хлібопекарної промисловості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.04 / І. В. Федуллова // Нац. ун-т харч. Технологій. – 2009. – 35 с.
20. Хоменко О.В. Інноваційна економіка / О.В.Хоменко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. - № 3. - С. 204 – 207.
21. Чабан В.Г. Інноваційний потенціал підприємства та його оцінка / В.Г. Чабан // Фінанси України. - 2006. - №5. - С.142-148
22. Чухрай Н.І. Формування інноваційного потенціалу промислових підприємств на засадах маркетингу і логістики : монографія / Н. І. Чухрай. - Нац. ун-т «Львів. політехніка», 2003. - 227с.
23. Шамина Л.К. Инновационный потенциал предприятия / Л.К.Шамина // Инновации. – 2007. - №9 (107). – С.58 - 60.
24. Янковець Т. М. Формування механізму розвитку інноваційного потенціалу підприємства / Т.М. Янковець // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Збірник наукових праць. - 2011. - №4 (60). – С. 159-163.

Tatyana Vinnitska

Kirovohrad National Technical University, Kirovohrad, Ukraine

The Innovative Potential of the National Economy: the Nature and Structure

The aim of this article is determination of the concept “innovation potential” and its structure. The logical way of studying is the essence of the concept “innovation potential” to get the meaning innovation components and potential.

Innovation should be considered like the end of an innovative activity with getting the positive result. In the general meaning the potential is the available opportunities, the resources, the stocks that can be used for reaching some aim, solving any task or for supporting and saving anything. According to UNSCO, the innovation potential of a country – is the complex of resources that the country has and which is used for making scientific researches, inventions and technical innovations and for solving national and international governmental problems.

Thus, innovation potential is the ability to provide the expected income in the way of application innovations in different fields (production, management, financial and marketing activities) etc. and the complex of overt and covert resources, that are required for making innovations and effective implementation of economic activity’s subjects innovative strategy.

innovation potential, innovation activities, innovation resources, innovation projects

Одержано 13.06.14